

MUSIQA TA'LIMIDA ESTRADA SAN'ATI VOSITALARI ORQALI O'QUVCHILARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Rasulov Shavkat Shuxratovich

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

"Estrada va ommaviy tomoshalar san'ati" kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada musiqa ta'limi jarayonida estrada san'ati vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Zamonaviy musiqa ta'limida o'quvchilarning musiqiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirish bilan bir qatorda, ularning ijodiy tafakkuri, mustaqil fikrlashi, sahnaviy madaniyati, musiqiy-ijodiy faolligi va ijrochilik qobiliyatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Estrada san'atining vokal ijrochilik, sahnaviy harakat, ritm, plastika, aktyorlik mahorati, improvizatsiya, obraz yaratish va zamonaviy musiqiy texnologiyalar kabi vositalari musiqa ta'limining mazmunini boyitish imkonini beradi. Maqolada estrada san'ati vositalaridan foydalanishning pedagogik shartlari, samarali metodlari hamda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'siri tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, estrada san'ati, ijodiy qobiliyat, musiqiy ijodkorlik, vokal ijrochilik, sahna madaniyati, improvizatsiya, aktyorlik mahorati, ijodiy tafakkur, musiqiy kompetensiya.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki ularning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, kommunikativ qobiliyati va amaliy faoliyatini rivojlantirishni ham talab etmoqda. Ayniqsa, musiqa ta'limi insonning estetik dunyoqarashi, hissiy-emotsional holati va ijodiy tafakkurini shakllantirishda alohida imkoniyatlarga ega. Musiqa orqali o'quvchi atrof-muhitni, inson kechinmalarini, milliy qadriyatlarni va hayotiy voqelikni o'ziga xos badiiy obrazlar orqali anglaydi. Musiqa ta'limining zamonaviy mazmunini takomillashtirishda turli san'at turlarining o'zaro integratsiyasidan foydalanish muhim pedagogik omil hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan estrada san'ati musiqa ta'limi uchun katta imkoniyatlarga ega bo'lgan yo'nalishlardan biridir. Chunki estrada san'ati vokal ijrochilik, musiqa, she'riyat, sahna harakati, aktyorlik mahorati, raqs, plastika va zamonaviy texnologiyalarni o'zida mujassamlashtiradi. Estrada san'atining ushbu xususiyatlari o'quvchilarning ijodiy faoliyatini faollashtirish, ularda sahnada o'zini erkin tutish, musiqiy asarni obrazli talqin qilish, ijodiy fikrlash va mustaqil ijrochilik qarorlarini qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Musiqa ta'limida ijodiy qobiliyat tushunchasi o'quvchining musiqani idrok etishi, musiqiy obrazlarni anglay olishi, mustaqil ravishda ijodiy fikr yuritishi,

musiqiy materialni qayta ishlashi va o‘zining individual ijodiy imkoniyatlarini namoyon eta olishi bilan bog‘liqdir. Ijodiy qobiliyat rivojlangan o‘quvchi tayyor bilimni o‘zlashtirish bilan cheklanib qolmaydi, balki musiqiy asarni o‘zicha talqin qilishga, yangi ijodiy yechimlar izlashga va o‘z fikrini badiiy ifodalashga intiladi. Estrada san’ati ana shunday ijodiy faollikni shakllantirish uchun qulay muhit yaratadi. Estrada ijrochisi bir vaqtning o‘zida xonanda, aktyor, ijodkor va sahna kommunikatori sifatida faoliyat olib boradi. Shuning uchun estrada san’ati vositalarini musika ta’limiga kiritish o‘quvchining musiqiy qobiliyatini bir tomonlama emas, balki kompleks tarzda rivojlantirish imkonini beradi. Estrada san’atining eng muhim vositalaridan biri vokal ijrochilikdir. Vokal mashg‘ulotlari orqali o‘quvchilarda ovozdan to‘g‘ri foydalanish, nafas olish, diksiya, artikulyatsiya, intonatsiya, ritm va musiqiy ifodalilik ko‘nikmalari rivojlanadi. Bunda o‘quvchiga qo‘shiqni mexanik tarzda kuylatishdan ko‘ra, uning mazmunini anglash, musiqiy obrazni his qilish va uni ovoz orqali ifodalashga alohida e’tibor qaratish maqsadga muvofiq. Estrada qo‘shiqlarini o‘rganish jarayonida o‘quvchi qo‘shiq matni va musiqiy ifoda vositalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunadi. Masalan, quvonch, sog‘inch, Vatanga muhabbat, do‘stlik yoki tabiat tasvirlangan qo‘shiqni ijro etishda o‘quvchi tegishli emotsional holatni yaratishga harakat qiladi. Bu esa uning hissiy intellekti va obrazli tafakkurini rivojlantiradi. Estrada san’atining yana bir muhim vositasi sahnaviy harakatdir. Musika ta’limida qo‘shiq ijrosi ko‘pincha ovoz imkoniyatlari bilan chegaralanib qoladi. Vaholanki, professional estrada ijrochiligida ijrochining sahnadagi holati, gavda tutishi, qo‘l va yuz harakatlari, tomoshabin bilan muloqoti ham badiiy ifodaning muhim vositasi hisoblanadi. Shu sababli musika mashg‘ulotlarida oddiy sahnaviy mashqlarni qo‘llash o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Sahnaviy harakat mashqlari orqali o‘quvchi sahnada erkin harakatlanish, musiqiy ritmga mos harakat qilish, ijro jarayonida o‘z emotsiyalarini boshqarish va tomoshabin bilan ijodiy aloqa o‘rnatishni o‘rganadi. Bu jarayon o‘quvchining kommunikativ kompetensiyasini ham rivojlantiradi. Estrada san’atida aktyorlik mahorati ham muhim o‘rin tutadi. Musiqiy asarni ijro etishda xonanda uning mazmunini tomoshabinga yetkazishi, obrazni yaratishi va qo‘shiqdagi badiiy g‘oyani ifodalashi lozim. Shu sababli musika ta’limida kichik aktyorlik mashqlaridan foydalanish samarali natija beradi.

Masalan, o‘quvchilarga biror qo‘shiqning mazmunidan kelib chiqib, kichik sahnaviy vaziyat yaratish topshirig‘i berilishi mumkin. Bir guruh o‘quvchilar qo‘shiq mazmunidagi obrazlarni harakat orqali ifodalaydi, boshqa o‘quvchi esa ushbu obrazga mos vokal ijroni amalga oshiradi. Bunday mashg‘ulot musika, aktyorlik va sahna san’atining o‘zaro uyg‘unligini ta’minlaydi.

Estrada san’atining ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishdagi eng muhim jihatlaridan biri improvizatsiyadir. Improvizatsiya o‘quvchining mavjud musiqiy bilim va ko‘nikmalaridan foydalangan holda yangi musiqiy yechim yaratish qobiliyatini shakllantiradi. Musika darslarida oddiy ritmik, melodik va vokal improvizatsiya mashqlaridan foydalanish o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Masalan, o‘qituvchi ma’lum bir ritmik namuna ijro etadi va o‘quvchilardan unga javoban yangi ritmik variant yaratishni so‘raydi. Yoki berilgan kuy asosida uning yakunini mustaqil davom ettirish, ma’lum musiqiy jumlagi javob musiqiy jumlasini yaratish, qo‘shiqning ayrim qismlarini o‘ziga xos tarzda talqin qilish kabi topshiriqlar berilishi mumkin. Bunday mashqlar o‘quvchini tayyor namunani takrorlovchi ijrochidan mustaqil ijodkor darajasiga olib boradi. Estrada san’ati vositalaridan foydalanishda zamonaviy musiqiy texnologiyalar ham alohida ahamiyatga ega. Bugungi yoshlar raqamli musika, videoklip, karaoke, fonogramma, audio va video montaj, musiqiy dasturlar hamda turli raqamli platformalar bilan bevosita aloqada bo‘lmoqda. Ushbu imkoniyatlardan ta’lim jarayonida maqsadli foydalanish o‘quvchilarning musika faniga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. O‘quvchilarga oddiy musiqiy loyiha yaratish topshirig‘ini berish mumkin. Masalan, ular ma’lum bir qo‘shiqni tanlaydi, uning mazmunini tahlil qiladi, ijro uslubini belgilaydi, sahnaviy obraz yaratadi va yakunda guruh bo‘lib ijro etadi. Bunday loyiha jarayonida o‘quvchi musiqiy bilim, ijodiy tafakkur, jamoaviy hamkorlik va sahnaviy ko‘nikmalarni birgalikda qo‘llaydi. Estrada san’ati vositalaridan foydalanishning yana bir samarali yo‘nalishi guruhij ijodiy faoliyatni tashkil etishdir. Estrada ijrosi ko‘pincha jamoaviy hamkorlikni talab qiladi. Xonanda, sozanda, rejissyor, ovoz operatori, sahna bezakchisi va boshqa ijodiy ishtirokchilar umumiy badiiy maqsad sari harakat qiladi. Shu sababli musika ta’limida jamoaviy estrada loyihalarini tashkil etish o‘quvchilarda hamkorlik, mas’uliyat, liderlik va o‘zaro hurmat kabi sifatlarni shakllantiradi. Bunda o‘quvchilarni kichik ijodiy guruhlarga ajratib, ularga muayyan musiqiy loyiha tayyorlash vazifasi berilishi mumkin. Har bir guruh qo‘shiq tanlaydi, uning mazmunini tahlil qiladi, ijro uslubini belgilaydi, sahna ko‘rinishini ishlab chiqadi va yakuniy ijroni namoyish etadi. O‘qituvchi esa bu jarayonda boshqaruvchi va maslahat beruvchi sifatida faoliyat olib boradi. Musika ta’limida estrada san’ati vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning sahnaviy madaniyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Sahnaviy madaniyat ijrochining tashqi ko‘rinishi, sahnaga chiqishi, tomoshabin bilan munosabati, ijro jarayonidagi xatti-harakati, ovoz va harakat uyg‘unligi kabi jihatlarni qamrab oladi. O‘quvchida sahnaviy madaniyatning shakllanishi uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Ayniqsa, tortinchoq va o‘z fikrini ochiq ifodalashga qiynaladigan o‘quvchilar uchun sahna mashqlari psixologik jihatdan muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. O‘quvchi muntazam ravishda kichik sahnaviy topshiriqlarni bajarib borgan sari auditoriya oldida o‘zini erkin tutish, fikrini ifodalash va ijodiy tashabbus ko‘rsatish qobiliyati rivojlanadi. Estrada san’ati vositalaridan foydalanishda o‘qituvchining metodik yondashuvi ham muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi o‘quvchilarning yosh, psixologik va musiqiy tayyorgarlik darajasini hisobga olishi lozim. Estrada elementlari darsga shunchaki ko‘ngilochar vosita sifatida emas, balki aniq pedagogik maqsadga yo‘naltirilgan metod sifatida kiritilishi kerak. Bunda “ijodiy topshiriq”, “sahnaviy etyud”, “musiqiy improvizatsiya”, “obraz yaratish”, “ijodiy loyiha”, “kichik konsert”, “musiqiy dialog”, “ritmik improvizatsiya” kabi metodlardan samarali foydalanish mumkin. Ushbu metodlar o‘quvchini faol ijodiy subyektga aylantiradi. Estrada san’ati bilan musika ta’limining integratsiyasi

natijasida o‘quvchilarda bir qator muhim kompetensiyalar shakllanadi. Jumladan, musiqiy kompetensiya, ijodiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya, sahnaviy kompetensiya, jamoada ishlash, mustaqil qaror qabul qilish, estetik did va o‘z-o‘zini namoyon qilish qobiliyatlari rivojlanadi.

Mazkur jarayonni quyidagi pedagogik ketma-ketlik asosida tashkil etish maqsadga muvofiq: avvalo o‘quvchilarning musiqiy qiziqishi va ijodiy imkoniyatlarini aniqlash, keyin vokal va ritmik mashqlar orqali boshlang‘ich ko‘nikmalarni shakllantirish, keyingi bosqichda sahnaviy harakat va aktyorlik elementlarini kiritish, undan so‘ng improvizatsion va ijodiy topshiriqlarni tashkil etish hamda yakunda individual yoki guruhviy estrada loyihalarini namoyish etish. Bunday tizimli yondashuv o‘quvchilarning ijodiy rivojlanishini izchil tashkil etishga imkon beradi. Muhimi, baholash jarayonida faqat vokal ijroning texnik jihatlariga emas, balki o‘quvchining ijodiy yondashuvi, obraz yaratishi, sahnaviy faolligi, mustaqil fikrlashi va jamoaviy faoliyatdagi ishtirokiga ham e’tibor qaratish lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, musiqa ta’limida estrada san’ati vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun katta pedagogik imkoniyatlarga ega. Estrada san’atining vokal ijrochilik, sahnaviy harakat, aktyorlik mahorati, improvizatsiya, ritm, plastika va zamonaviy musiqiy texnologiyalar kabi vositalari o‘quvchilarning musiqiy faoliyatini mazmunan boyitadi. Estrada elementlarining musiqa ta’limiga maqsadli integratsiyasi o‘quvchilarda musiqiy bilim va ko‘nikmalar bilan bir qatorda, ijodiy tafakkur, mustaqil fikrlash, sahnaviy madaniyat, kommunikativlik, estetik did va o‘zini erkin namoyon qilish qobiliyatlarini shakllantiradi. Ayniqsa, ijodiy topshiriqlar, sahnaviy etyudlar, improvizatsiya va guruhviy musiqiy loyihalar o‘quvchilarni faol ijodiy jarayonga jalb etishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa darslarini tashkil etishda estrada san’ati imkoniyatlaridan zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida foydalanish, o‘quvchilarning individual ijodiy imkoniyatlarini hisobga olish va ularning sahnaviy-ijrochilik tajribasini muntazam rivojlantirib borish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv musiqa ta’limining nafaqat mazmunini boyitadi, balki ijodkor, faol, mustaqil fikrlaydigan va estetik jihatdan yetuk shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim, madaniyat va san’at sohalarini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
3. Rasulov Sh.Sh. Behavior as the Basis of Stage Art. – 2020.
4. Rasulov Sh.Sh. Work on Studies on the Basis of the Artist’s Works. – 2022.
5. Rasulov Sh.Sh. The Specificity of Variety Acting. – 2023.
6. Rasulov Sh.Sh. Tasavvur – bu teatrning qonuni. – Oriental Art and Culture, 2025.